

VIRIS
NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS
DOCTISSIMISQVE
CAROLO CHRISTIANO
WOOGIO
DRESDENSI,
ET
NATHANAELI FRIEDERICO
CAVZIO
GEDANENSI,
S. S. THEOL. STVDIOSIS
HONORES MAGISTERIALES
LIPSIAE A. P. C. N. MDCCXXXVII. ACCEPTOS
NOMINE ILLORVM, QVI PRAESIDE
VIRO
MAXIME REVERENDO, AMPLISSIMO
DOCTISSIMOQVE
CHRISTIANO WEISSIO
S. TH. BACCALAVREO ET AD D. THOMAE AEDEM
DIACONO
DISPV TATIONIBVS DE RE BV S SACRIS
VACANT,
SVBIVNCTA BREVI DISQVISITIONE SVPER
DEVTERON. XVIII, 15. 18.
GRATVLATVR
CHRISTIANVS GOTTLLOB HENNIGIVS
ANNAE B.
THEOL. STVD.

coll. diss. A
77, 30

LITTERIS BREITKOPFIANIS.

V I R I S
STNOBILISSIMIS, AMPLISSLIMIS, DOCTISSI-
MISQVE
CAROLO CHRISTIANO WOOOGIO
ET
NATHANAELI FRIEDER. KAVZIO
S. P. D.
C. G. HENNIGIVS.

Q

uod pridem optaui, vt aliquando affulgeat occa-
sio, qua meum erga Vos, Fautores aestumatisi-
mi, affectum testari queam , id hodie contigit.
Placuit Collegio, quod sub moderamine Maxi-
me Reuerendi VVeisii disceptationibus amicis
super res Theologicas vacat, interpretis munus mihi deman-
dare, cum Vobis, dignissimis eius membris, honores magiste-
riales gratulandi essent. Suscipio partes illas quam lubentis-
fime , & quamuis vires meas earum dignitati quodammodo
impares esse sentiam , humanitas tamen, qua conspicui estis,
imbecillitati meae nouum quasi robur addit. Neque vero hic
in laudes vestras excurram, cum quidem modestia vestra id
sustinere nequeat, & cum in ista re praecone non opus habeas-
tis. Incurrunt enim in oculos, quae edidistis, eruditionis
documenta. Vidimus Te in suggestu , Clarissime VVogi.
Nouimus facundiam Tuam, quam in solemni doctissimorum
Virorum panegyri plus simplici vice demonstrasti. Admira-
ti sumus Tuam doctrinam, quam in Cathedra philosophica
quosdam circa veterum sacrificia ritus illustrans ostendisti.
Sensimus denique acumen Tuum , cum eximiam *de Luca*
Medico dissertationem nuper defenderes. Et quid de Te
dicam, Clariss. Kauzi ! Tam celebre noſmen in nostra Socie-
tate

tate adeptus es, vt istud elogiis meis extolli plane non pos-
fit. Profunda rerum philosophicarum cognitio, quae Te
ornat, & exquisita, quae in controuersiis Theologicis ferre
soles, iudicia effecere, vt de Tuо sodalitio gaudere quea-
mus. Tam digni estis filii tantorum Parentum, quibus Vos
natura p^rae multis felices praestitit, & quorum Alter in illu-
stri ecclesiae lumine constitutus, Alter vero, nunc inter bea-
tos aetatem agens, magnis in rem publicam Christianam me-
ritis post fata quoque superstes est. Proposuitis Vobis Il-
lorum exempla non solum ad intuendum, verum etiam ad
imitandum, quin spem, quam Illi pariter ac omnes boni
de Vobis concepere, superare videmini. Et hinc iure Ve-
stro philosophicae dignitatis gradum obtinetis. Conscen-
dite igitur illum omne felici, & gestate lauream Vobis im-
positam tanquam signum longe maiorum honorum proxime
consequendorum, vt Vos tandem in Parnassi cacumine con-
stitutos salutare queamus. Surgatis in bonarum literarum
incrementa, ad confirmandam veritatem aeternam, & ad
debellandos peruersorum furores. Tandem & nostri Colle-
gii, quod his ipsis suum in Vos amorem declarat, memo-
res sitis, meam autem tenuitatem de meliori Vobis com-
mendatam habeatis, & breuem, quam vigore legis rece-
ptae subiunxi, disquisitionem beneuole suscipiatis, rogo.
Valete.

Dab. Lipsiae. IX. Kal. Mart. A. P. C. N.

MDCCXXXVII.

s A

Dicam

Dicam pauca de Oraculo, quod Deut. XVIII, 15. 18. extat, illudque Messiae vindicare annitar. Locus accuratori consideratione dignus est, vix enim illustrius vaticinium de Christo in Deuteronomio reperies. Quin, teste Luther, dictum hoc est fere praestantissimum illorum, quae in toto Pentateucho de Seruatore occurunt. Utinam ergo sufficient vires nostrae explicationi grauissimorum verborum. Videbimus quid gratia, cui nos committimus, praeslitura sit.

§. I.

Antequam ad alia progredior, producam auctoritatem virorum diuino spiritu agitatorum, qui citatum Mosis Oraculum de Messia clarissimis verbis exponunt. Petrus Act. III, 22. pronunciauit, Mosen de Christo locutum esse in verbis: Prophetam, qualis ego sum, Dominus Deus vester ex fratribus vestris excitabit. Hoc Petri assertum confirmat Stephanus Martyr, Act. VII, 37. eadem verba de Messia allegans. Haec satis nota sunt. Ipse populus Iudaicus de Iesu dicebat: Magnus Propheta excitatus est inter nos, Deus populum suum visitauit. Luc. VII, 16. Cumque ad aliud Seruatoris miraculum stuparent homines illi, exclamabant: Hic est profecto magnus ille Propheta venturus in mundum! Ioh. VI, 14. Nonne credas, multitudinem illam hisce verbis respexisse ad Mosis effatum ex Deuteronomio citatum? Adeo in vulgus nota erat illa verborum Mosis de Christo explicatio, & tam communis erat ea sententia, ut a plebe in publico defenderetur. Doceant haec saltem consensum veteris Ecclesiae Iudaicae cum nobis. Si autem forte neges, populum Luc. VII. & Ioh. VI. respexisse ad eum locum, de quo nobis sermo est; produc,

duc, quaeſo, alium, in quo propheta ille magnus adeo diſerte pro-
mittitur. Si non reperis; cur dubitas? At, potuere Iudei ex tradi-
tionibus de aduentu magni Prophetae certiores esse: Ergo eorum
iudicium non necessario respicit oraculum Mosis? Bene! Potuere
quidem. Sed vnde probas eos hic & nunc actu traditione tantum ni-
xos esse? Et si ea nixi fuere, quanam re nitebatur ea traditio? Pro-
cul dubio hic recurrentum erit ad verba Deuteronomii.

§. II.

Sed, ut ad loca Act. VII. & III. redeamus; in dubium quidem est,
ea probare, quod Moses ad Messiam eius aetate futurum respiciat, dum
dicit: Prophetam excitabo e fratribus tuis. Inde tamen nondum colli-
gi posse videtur, quod Deut. XVIII, 15. 18. de solo tantum Christo,
nec simul de aliis quibusuis prophetis Mosen secuturis sermo sit. Po-
test enim ibi singularis נביה pro plurali positus esse, id quod patitur
genius linguae. Sed quanquam verum sit, hanc consequentiam non
valere: Hic locus citatur de Christo, ergo in illo de solo Christo
agitur. Potest enim locus aliquis, in quo de pluribus personis ser-
mo est, aliquando etiam tantum de vnica ex illis allegari. Hoc fa-
cile concipitur. Interea tamen, nisi aliunde constet, locum aliquem
versari circa plura subiecta, non potest statim & cum ratione adseri,
illum agere de pluribus, quanquam tantum de vnico citetur. Lo-
ca Actorum modo memorata nil quicquam habent, quod pluralita-
tem subiectorum in oraculo Mosis arguat. Dicitur tantum hunc de
Christo vaticinatum esse: Prophetam sicut me &c. Secus res esset,
si Petrus aut Stephanus dixissent, Mosen de Messia aliisque simul pro-
phetis locutum esse in illo oraculo. Nisi ergo graues vel ex textu
Ebraeo vel aliunde afferre possis rationes, quae suadeant, vocem
נביָא collectiue sumendam esse, frustra hic aliquid tentabis. An
vero tales dentur rationes, infra videbimus. Interim iamiam prope evi-
ctum est, in loco Deuteronomii tantum de Messia sermonem esse,
cum ille in N. T. simpliciter de Messia citetur. Hoc facile mihi da-
bis. Caeterum probe nota illud, quod modo dixi. Latet ibi aliquid,
ad quod in sequentibus saepius recurrere poteris. Tandem & hoc
animaduertendum censeo, quod vox נביָא in N. T. per singula-
rem προφητης reddatur. Quidni credas, etiam inde aliquomodo colligi
posse, vocem נביָא loco citato non collectiue, sed μοναδικως sumen-
dam esse? sed de his paulo post pluribus.

§. III.

§. III.

Nunc de Vaticinii nostri Mosaici connexione cum antecedentibus dispiciamus. Moses v. 14. hortatur Israelitas, ne adeant Cananaeorum more praestigiatores & diuinatores, & ne futura ex iis sciscitentur, eorumque effata credunt. Dicit sub finem eius commatis: Deum haec eis non permettere. Inde v. 15. pergit: Prophetam e medio &c. Credo hoc v. 15. adferri a Mose rationem, quae mouere debebat Israëlitas, ne adeant impios illos impostores, & quae patefacere debebat, cur Deus populo suo illud non permettere velit. Moses videtur haec innuere: Tu, Israël, es benedictus ille populus ex quo magnus ille Propheta, Messias, excitandus est. Qui ergo gentes a Deo tuo remotas imitari & earum praestigiatores diuinatoresque adire, illisque fidem habere posses? Absit a te facinus splendori tuo adeo indignum, & memento, in te latere semen illud benedictum, in quo omnibus nationibus benedicetur! Facile cognosci poterit, quorsum tendam. Reliqua, quae verba Mosis hoc modo intellecta important, sine labore suppleri poterunt. Interea facile patior, alios hic a me dissentire. Summus quidam vir versum 15. cum antecedentibus sequenti modo connectit: Mosen verbis v. 14: Non sic permittit tibi Deus tuus facere, commendare legem sui ministerio diuinitus datam, & omnia pro isthoc tempore scitu necessaria complexam; euinque porro indicare, hanc legem foederisque gratiae oeconomiam Israëlitis tam diu suffecturam, dum Deus alium prophetam sanctitate munera illustrem & auctoritate sibi parem fuscit, cui deinceps foret obtemperandum. Liberum est Lectori, quo se vertere velit.

§. IV.

Sunt, qui e vaticinio nostro praeter Christum alios quoque Prophetas eruere allaborant, & hi connexionem ab illis, quas paulo ante memorauimus, longe diuersissimam statuunt. Ita vero Mosis mentem exponunt: Deus tibi omni tempore Prophetas mittet, quos consulere possis in necessitatibus tuis. Cur ergo adeas Cananaeorum more praestigiatores & diuinatores futura ex eis quaesiturus? Verum est, haec insignem speciem præ se ferre: & his admissis, locus vel plane non, vel faltem non tantum, de Christo aget. Sed hac vice sequentia tantum monebo. Dissidentes, cum quibus nobis hinc res est, largientur, interdictum v. 14. non solum ad illos spectare Israëlitas, quos Moses tunc alloquebatur, & qui illo tempore superstites

stites erant, sed etiam ad horum posterorum. Nam hi quoque posteri sibi cauere debebant a diuinatoribus gentilium, & quidem pariter ideo, quod Deus omni aetate Prophetas in Israel exercitaturus esset, quos illi in necessitatibus consulere possent. Nouimus autem, inde a temporibus Malachiae Prophetae ad Christum usque non extitisse vatem in populo Dei. Ergo falsum erit, quod hoc loco Moses dixit: Deus in populo tuo semper excitabit prophetas. Experientia enim nos docet rem post Malachiam non ita euenisse. Ad minimum non legimus ea aetate quosdam in Israele prophetas illustres fuisse. Et quis audeat ideo & ad stabiliendam hypothesin precariam quosdam fingere? Ratione igitur legis illo temporis tractu cessante, quomodo lex ei superstructa tunc valere potuit? At concessisti legem ea aetate valuisse. Sed dicis: Inde a Malachia ad Christum usque hoc Mosis effatum, quod antea generaliter ad omnes Prophetas spectauerat, tantum spectasse ad solum Christum. Verum quaeſo te, qualis hoc modo inesset verbis Mosaicis consequentia? Diceretur enim quasi: Vos, (puta illos, qui post Malachiam viuebant), ne consulatis diuinatores &c. Nam excitabo inter vos (post 400 annos) prophetam magnum, hunc audiatis, vel (ex hyp.) hunc consulatis in necessitatibus vestris. Qualis haec foret legis ratio? Sane homines eius aetatis vix per 100. nedum per 400. annos viuebant. Quomodo ergo eum prophetam aliquando venturum in necessitatibus praesentibus consulere poterant? Hoc vel maxime abſonum est.

§. V.

Sunt autem adhuc alii, qui verba Mosis nec de pluribus nec de Christo, sed de alio quoquis Propheta, ut Iosua, Ieremia &c. explicant, & connexionem statuunt illi prorsus similem, quam in §pho praecedenti examinauimus. Sed quod ad hos, oraculum de propheta magno ita, ut contendunt, intellectum vel ad tempora statim post Mosen, vel ad remotiora spectat. Si prius, quod nempe proxime post fata Mosis Propheta ille promittatur; quid fiet de illis Israelitis, qui post illum prophetam excitandum victuri erant? Mortuum consulere non poterant. Interim tamen necessitates suas habebant. Nihilominus autem interdictum versus 14. etiam ad eos spectabat. Patet ergo hanc hypothesin eum verborum nexum, de quo disceptamus, neutiquam ferre. Sin vero alterum obtinet, quod scilicet respiciatur ad tempora ab aetate Mosis paululum remotiora, idem fere, quod an-

tea,

tea, vel saltem simile prorsus dubium superest. Hi enim, qui forte ante illius prophetae aduentum morituri erant, hoc ipso eius aduentu, quem non videbant, non detineri poterant ab vsu oraculorum gentilium. Illi vero qui porro post mortem prophetae superstites adhuc erant, iterum nihil in eo inuenire poterant, quod eis fraudere potuissent, diuinatores non esse adeudos. Caeterum probe scio, interdictum versus 14. ex natura rei ipsius obtainere, & usum praestigiatorum &c. Israëlitis semper vetitum fuisse, quamquam rationem versu 15. expositam, quomodounque ille tandem sumatur, non habuerint, quemadmodum & nos hodienum eodem usu prohibemur, quanuis nullus nobis propheta excitandus fit. Cum autem Deus hoc ipso versu 15. prophetas vel prophetam excitandos legi versu 14. exhibetae fundamenti loco substernat, nec aliam eius rationem adducat, interdictum illud omnino & maxime sub ratione v. 15. sumendum & interpretabundum esse censeo, id quo rationi conuenit.

§. VI.

Praeterea Deus v. 14. praesertim contra inutilem & impiam gentilium curiositatem pugnare videtur. Hi enim leues plerumque ob causas ad oracula concedebant, & friuolae, quin saepius impiae rationes illos eo compellebant. Et ad hoc respicere videtur Moses, dicens: Tibi non ita permittit Dominus Deus tuus. Quasi dicat: Ne concedas ad praestigiatores & ad diuinatores, ut forte ex illis talia discas, quae Tibi abscondita esse volui, vel ut more Cananaeorum impium futura cognoscendi studium alas. His vero positis, quomodo aduersariorum sententiae in praecedentibus expositae retineri possunt? Credisne enim Deum hic dixisse: Ne adeatis diuinatores ex impia curiositate: Nam ego vobis dabo prophetas &c. Quasi vero ac si Deus, ut Israelitarum malae curiositati consuleret, Prophetas in populo excitasset vel excitandos promisisset.

§. VII.

Sed istis, quae attulimus, lis nondum iudicata est. Quid si enim aduersarii instent verbum יְהוָה v. 14. non praecise reddendum esse per: consulere, antecedente scilicet pro consequente sumto; sed illud etiam simpliciter & stricte per: audire; redi posse, adeo ut sensus & connexio vers. 14. 15 fint: Si Cananaei diuinatores & praestigatores audiant, vel si eis fidem habeant, (puta in illis, quae vel docebant respectu fidei, vel in istis, quae generaliter de futuris, & non

B

praes-

praecise respectu vnius alteriusque individui, dicebant, quamuis a nemine rogati fuerint;) tu non ita facies. Nam ego tibi prophetas, si opus sit, mittam, qui te in fide instruent, & qui tibi futura, quantum necesse, praedicent. Hosque audias & hisce credas, non vero stupidis & ignaris illis impostoribus.

Non negari potest, ea stante hypothesi, ista, quae paulo ante regessimus, aduersariis non omnimode satisfactura esse. Interea tamen & adhuc salua res est. Nam moneo: 1) Si expositio modo memorata vel maxime nihil absurdum in se contineat, ea tamen non necessario erit eligenda. Nam & adhuc ea, quam §pho 3. attuli, possibilis est. Imo cum verum sit, quod §. 2. dixi, nempe locum nostrum ob citationes Act. III. & VII. non de pluribus nec de alio ac de Christo exponendum esse nisi graues adsint rationes; cum, inquam, hoc verum sit, omnino nostra expositio §phi 3. prae hac aduersariorum erit eligenda. Quae enim adeo grauis extat causa, quae te impellit, ut istam tuam versus 15. traductionem, omnibus aliis reiectis, adsumas? Profecto ego non multa video, quae te tantopere urgent, si etiam vel maxime concesferim, vocem ימְשׁ per: audire, esse reddendam. 2) Posito iterum eodem vocis illius significatu, non tamen affirmari potest, illam tantum doctrinas & vaticinia diuinatorum generalia spectare, ita, ut consilia prorsus excludantur, quae illi homines rogati certis personis diuinatus, ut mentiebantur, dabant. Nam το audire praestigiatores etiam certo respectu & caeteris paribus est idem ac consulere eosdem in quadam necessitate. Inde etiamnum hoc loco valebit responsio §. 4. 5. 6. 7. exhibita. Nam haec tua expositio, de qua nobis nunc sermo est, continet illam, de qua §. 4. Ergo vel ex parte inconueniens est. Et hoc sufficit, cur eam reiiciamus. 3) Verbum ימְשׁ videtur potius respicere consilia diuinatorum in particulari casu edita, quam generalia illa vaticinia, quae vel totam urbem aut nationem aliquam concernebant. Id enim praesertim ex re illorum hominum fuisse videtur, quod in angustiis constitutis vel quomodounque aliquando ambiguis dicerent, qualis sit fatus euentus. Karius imo rarissime eos diuinatores & praestigiatores in fatis urbium vel nationum enarrandis occupatos fuisse credo. Ea namque certo praescire non poterant; vagae autem coniecturae rem committere nolebant, ne quid detrimenti artes & autoritas eorum paterentur. Cumque adeo particularia illa effata apud gentiles frequentiora & celebriora fuisse videantur

deantur quam generalia & latius patentia; probabile est, per verbum
שְׁמָעַ potius ad ea quam ad haec respici, posterioribus tamen non
 prorsus exclusis.

§. VIII.

Cum ergo ex contextu ostensum sit Mosen v, 15. non de pluribus loqui; vi §phi 2. concludendum est, vocem **נְבִיא** l.c. nequaquam collectiue sumendam esse, & eam ita sumi non posse. Hinc omnino vestigiis allegationum ex Act. III. & VII. insistendum, & vox ea in singulari **προφῆτης** reddenda est. Et ideo, respectu quidem momentorum §§. 4. 5. 7. allatorum, non superest hoc dubium: Annon forte locus noster Mosaicus de pluribus subiectis agat, quamuis tantum de unico citetur ab Apostolis. Vox autem **נְבִיא** cum primis talem notat, qui ex inspiratione & iusu Dei futura annuntiat.

§. IX.

Pergo nunc ad aliud argumentum, quod viri docti, qui nobiscum faciunt, ex voce **כָּמוֹנִי**, quae in vaticinio nostro occurrit, depro-
 priomunt. Voces enim **מִקְרָבֶךָ מֵאַחֲךָ** praetereo, cum illae nil inferant, nisi quod Christus ex patribus oriturus & humana natura instruendus fuerit, quae quidem in se satis bona & ab aliis diu illustrata sunt. Occasione vero ipsius **כָּמוֹנִי** vrgent, nullum Prophetam Mosi extitisse unquam similiorem, praeter Christum. Ad hoc probandum prouocant ad Ep. ad Ebr., ostenduntque alia comparationis tertia respectu Mosis & Messiae. Tandem producunt locum Deut. XXXIV, 10., vbi: Nullus postea propheta in Israele surrexit sicut Moses. Denique ex his omnibus inferunt, subiectum textus nostri necessario esse Christum. Haec omnia valde pia & memoratu dignissima sunt. Infert autem **כָּמוֹ** qualemcunque similitudinem & conuenientiam rerum inter se collatarum. Exactam aequalitatem non notat nec per textum notare potest, quod facile colligitur. Respicitur ea ipsa voce Christus, & quidem potissimum ratione prophetici officii, quo quidem ille modo prorsus eminenti gauisus esse legitur. Et negari non potest, Mosen respectu eius tertii & caeteris paribus Christo adeo similem fuisse, vt similiorem vix queas inuenire. Magnificus namque propheta fuit, & Deus illum donis maxime peculiaribus illustrem praestitit. Christus, quamquam longe maior fuerit Mose, nihilominus tamen iure cum isto conferrī meretur. Habuit enim omnia illa Mosis dona, quamuis vt modo dixi, eminenter. De officio au-

tem Mosis legislatorio, de eius infirmitatibus & aliis id genus momentis hic cogitari nequit. Ea enim in Sanctum Messiam non cadunt. Ceterum quamvis generaliter de aliis quoque prophetis diciqueat, eos in essentialibus vatem constituentibus Mōsi fuisse similes, eo ipso tamen huius prae illis excellentia non negatur, quemadmodum eius inferioritas prae Christo adstruitur. Locum tandem ex Deut. XXXIV, 10, quem hic adducunt multi, nil hoc in casu probare censeo. Primo enim, etiamsi ille sine respectu ad consequentia consideretur, ex eo tamen nihil probari potest, nisi quod ad tempora usque scriptoris supplementorum ad libros Mosis non surrexit Propheta in Israël Mōsi similis. Exinde autem non sequitur, post tempora eiusdem scriptoris talem non extitisse. Ergo per haec non liquet, Christum esse solum illum prophetam Mōsi similem, de quo nobis disputatur. Et deinde, nescio quo fato, omittuntur semper consequentia eius loci, quae tamen necessario expendi debebant. Dicitur non solum: Non surrexit in Israel amplius Propheta sicut Moses. Additur: Quem cognoverit Deus a facie ad faciem, & respectu signorum & miraculorum ad quae patranda Iehoua eum miserat &c. Hic appendix diserte docet, tertium comparationis l. c. esse το cognoscere Deum a facie ad faciem & patrare miracula in Egypto coram Pharaone &c. Viz. dicitur tantum, Deum a temporibus Mosis non amplius ore tenus cum quodam Propheta locutum esse, eum non amplius vatis sub forma visibili apparuisse, nec quenquam prophetam tot & tantis miraculis inclaruisse, praeter Mosen. Et hoc non negari potest. Ergo omnes reliqui Prophetae in istis Mōsi dissimiles erant. Poterant autem huic nihilominus similes esse in eo, quod constituit Prophetam in esse Prophetae. Allocutio enim Dei & frequentia miraculorum erant tantum accidentia vatum. De reliquo nemo nostrum negat, Iesaiam, Ieremiam, &c. tam veros & genuinos Dei prophetas fuisse, ac Moses erat.

§. X.

Reliqua oraculi nostri verba satis plane sunt. Vox יְהִי recte ad nativitatem & educationem benedicti nostri Seruatoris refertur. Hic enim est ille ipse, quem Deus inter nos suscitauit, Luc. VII, 16., qui, cum vix lucem asspexisset, surrexit, & caput super omnes extulit. Bona praeterea est meditatio, quae quibusdam placet, in textu per יְהִי praedici Messiae resurrectionem e mortuis. Forte tamen illud

istud longius quaesitum est. *Spiritus S. ad id vel saltem non directe videtur respexisse.* Nescio etiam, an ea vox importet, quod non omnes prophetae post Mosen vel alias quispiam h. l. intelligi queant. De eo enim, nisi aliunde constet, hoc ipsa voce vix certior fias. Ea notat quidem tempus futurum, in se autem cuilibet temporis futuro accommodari potest. Adeoque non absolute ultimam V. T. aetatem, aut Noui initium monstrat.

§. XI.

Nunc cum versu 18. totum fere oraculum, quod v. 15. continetur, recurrat, paucis adhuc de huius v. 18. cum praecedentibus connexione dispiciendum erit. Dicitur autem inde a v. 15. Deum daturum esse populo prophetam, & hoc quidem vel ideo, ut satisfiat certo modo Israelitarum precibus prope Horeb ad Mosen directis: Eos enim ibi dixisse: Nolim amplius vocem &c. Deum porro promisisse se populi desideriis satisfacturum, & eis post alios Prophetam daturum Mosi similem &c. reliqua. Respicitur hic sine dubio ad ea, quae Exod. XX, 19. 20. memorantur, vbi de promulgatione Decalogi per ipsum Numen facta sermo est. Non ipsa autem verba eius loci, sed eorum tantum sensus citantur. Israëlitae horrendo tonitru, fulguribus, tubarum sono, spissō fumo, graui voce Dei, & verbis, quae maximis minis stipata erant, perterriti Mosen implorabant: Loquere quae ipse nobiscum, obediemus tibi: Ne permittas, ut vocem Iehouae amplius audiamus &c. ne moriamur. Hinc Deus, precibus auditis, respondisse fertur inter alia, se populo prophetam missurum esse &c. Haec enim sunt tantum pars & quasi Epiphonema illorum, quae Deus isto tempore protulit. Cum autem oraculum v. 15. Messiae vindicauerimus, clarum est, etiam hunc v. 18. ad nullum alium quam ad ipsum respicere. Adeoque Deus ardua legis suae praecepta gratiofa Messiae annuntiatione lenire, & animos terrore minarum, quibus illa munita erant, perculfos quodammodo rursus erigere vult. Quis enim non videt, haec ad dulcissimum Euangelii praeconium collineare. Proponitur Messias, qui bonis verbis & leni ratione patris voluntatem expositurus, & anxias hominum mentes solaturus erat.

§. XII.

Adduntur hic verba: Dabo verba mea in os eius, & ille vobis annuntiet omnia, quae ei praecipiam. Haec v. 15. non leguntur. Sapiunt autem eximum quid. Nam vi oppositionis ad vocem Dei

in monte, quae Israëlitas perterrebat, talia prophetæ nostro verba trahere promittit Iehoua, quae non terrorem & mortem, sed vitam & salutem secum ferre debebant. Quemadmodum etiam adiicitur: Hunc audietis! Subintellige: & non moriemini nec perterrebimini, quod quidem vobis contigit occasione promulgationis decalogi solenniter factæ. Hinc non satis apta sunt, quae obiiciuntur, ex eis nempe: Dabo verba mea &c. nihil peculiare pro Christo fluere, cum id omnibus prophetis commune fuerit, quod ex inspiratione locuti sint, vel, quod idem est, quod Deus verba sua in ora eorum dederit. Attendenda enim est oppositio illa in textu. Derogant praeterea haec nihil unioni personali, quae datur in Christo. Hic quidem omnia, quae nobis tradidit, per se sciebat, nec opus habebat aliena institutione. Interea, quantum scientia diuinae naturæ communicata est humanae, eatenus dicitur pater verba in eius os datus, & eodem quoque respectu servator ipse asseruit, se non loqui, nisi quae a patre acceperit.

§. XIII.

Illi, quibuscum §. 4, egimus in hoc versu 18 singulare sententiae suae praefidium inuenire credunt. Dicunt enim: Si verba huius versus Dei responcionem precibus Israëlitarum accommodatam exhibere debent, qui fieri potest, ut sub illis solus Messias latere queat? Manca erit connexio, nisi ea vel de certo quodam propheta ab illis temporibus non valde remoto, vel saltem de omnibus prophetis Mosen secturis, Christo forte non excluso, intelligas. Populus terribilem vocis diuinae sonum amplius ferre non poterat. Rogat Mosen ut mediatoris vices subeat, obedientiam spondet. Et Deus hisce votis benigne annuens, dicit: Prophetam Mosi similem excitabo. Quid hoc est aliud, ac: Praestabo Israëlitis, quae optant: Per mediatorem cum eis agam. Cum vero tu, Moses, per aetatem hoc in te munus vix fuscipere queas, cum mortis tunc tempus instet; en, per alios vates tibi similes cum ipsis loquar, hi ipsis mentem meam exponent, ne, populus postea habeat, de quo conqueratur. Quidni haec omnia in aperto sunt. Et, quod maximum est, de lege ferenda, de caeremoniis ordinandis & de Politia instruenda sermo erat. Anne vero haec omnia differri poterant vel debebant ad Messiae aduentum? Hoc autem sequeretur, si supponas, oraculum v. 18. de Messia tantum agere. Nam tunc foret hic sensus: Non tu, Moses, sed Messias

sias mediatoris vices geret, ille enim populo exponet ea, quae ego ipse nunc voce mea expositurus eram, quam populus audire non potest, & quae ideo in illud tempus differam.

§. XIV.

Sed non difficilis ad eam obiectionem responsio erit. Primo suppono, quod iam quodammodo tetigi, ea scilicet, quae v. 18. continentur, esse tantum partem responzionis diuinæ isto tempore editæ, id quod maxime ex Deut. V. patet, ubi præsertim versus 31. notabilis est. Adeoque post alia haec, quae in nostro v. 18. habentur, appendicis loco subiuncta sunt. Hinc non credendum, hunc ipsum versum absoluere omnia ea, quae Deus ista vice Moysi regessit. Et hinc corruit, quod dicunt: Verba v. 18, non continere id, quod populo satisfacere poterat, si de Messia explicitur. Non, inquam, omnia ea exhibere debent, quae aduersarii postulant. Et si maxime nil plane omnium eorum complectantur, sufficit, in Dei sermone multa præcessisse, quae exacte in ea quadrabant, de quibus v. 16. Et hoc est unum. Nunc porro dico, si verba v. 18. ita sumantur, ut aduersariis placet, & si vel de pluribus, vel de alio ac Christo intelligantur, ea cum aliis locis scripturae & cum Historia Sacra pugnabunt. Concedis enim, tunc tantum de traditione decalogi & de condenda lege t. caeremoniali t. forensi sermonem fuisse. Sed Deut. V, 31. legitur, Deum ista aetate Moysi dixisse: Tu stabis coram me, & ego tibi exponam omnia leges, statuta &c. quae illis tradere debes. Deinde docet nos series Historiae sacrae, Mosen actu vniuersam legem perfectam, quam late patebat, populo tradidisse. Quorsum ergo illi prophetæ, qui ex tua hypothesi verso 18. ad ferendam legem promittuntur, si non solum Deus Moysi Deut. V. omne legislatoris munus committit, sed si etiam Moses illud totum actu executus est, adeo ut nil reliquum fuerit. Inde vides, expositionem tuam esse impossibilem, cum repugnet historiae sacrae. Taceo alia.

§. XV.

Iam ex eis, quae inde a §. 4. dicta sunt, patebit, nihil esse in textu, quod vaticinium nostrum magis ad plures vel ad alium quam Christum restringat, adeo ut ex citationibus Act. III. & VII. firmiter adhuc concludi possit, illud tantum de Christo agere. Imo ostensum est, occurrere etiam in ipso textu talia, quae illud effatum Mosis ad Chri-

Christum potius quam ad alios restringunt. Quid ergo supereft? Nil nisi vt paucis adhuc doceamus, textum nostrum non cum consequenti- bus pugnare, si ita, vt a nobis factum est, de Christo intelligatur.

§. XVI.

Scilicet ea, quae inde a v. 18. ad fin. capitatis pergunt, ista denuo respicere videntur, quae v. 14. dicta sunt. Postquam enim ibi Moses suos hortatus fuerat, ne audiant & ne consulant praestigiatores & diuinatores, & postquam grauem eius interdicti rationem v. 15. subiunxerat, breui v. 16-19. facta excursione adductum argumentum corroborante, reuertitur v. 20. ad institutum suum dicens: Si forte, (quoniam tu serues interdictum v. 14) nihilominus dentur Prophetae in te, qui ex effraenata superbia meo vel alio nomine loquantur aliquid, quod eos non iussi; illi prophetae morientur. Haec adeo, si quid iudicare possum, satis inter se cohaerent, nec datur in eis absolum quid. Non igitur habent illi de quibus haec tenus solliciti fuimus, cur etiam in his haereant, rursus obuertentes, patere omnino, quod v. 15. & 18. de prophetis quibuscumque sermo sit, cum inde a v. 20. generaliter de omnibus prophetis falsis agatur. Istud enim poscere vim oppositionis. His autem non inest consequentia. Et res optime procedit, si modo omnia decenter explicare, nec tibi ipsi deesse velis.

§. XVII.

Haec sunt, quae haec vice tradere constitui, nam plura instituti ratio non patitur. Omisi quasdam dissentientium obiectiones t. quia leues sunt, t. quia ex haec tenus allatis nullo negotio solvi possunt. Si autem in his quid posuerim, quod emendationem patiatur, id imbecillitati meae dabit Lector benevolus.

Coll. DISS., A 177, misc 30